

REFERENCES

1. Sukhomlinskyi V. O. (1976) Vybrani tvory v piaty tomakh. – Т. 2 [Selected works in five volumes. V. 2]. – К. : Rad. Shkola, 670 (ukr).
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. – Rezhym dostupu: <https://cutt.ly/ru87G1> (ukr).
3. Shherbinina Ju. V. (2016). Vremja biblioskopov. Sovremennost' v zerkale knizhnoj kul'tury [Biblioscopes time. Modernity in the Mirror of Book Culture]. – Moskva : Forum : Neolit, 416 (rus).
4. Lukianenko D. (2018). «Svidome chytannia» Vasylia Sukhomlinskoho : mif chy realnist dlia «tsyfrovykh aboryheniv» [Conscious Reading 'by Vasyl Sukhomlinsky: Myth or Reality for Digital Natives]. Abstracts of Papers. – Mykolaiv : OIPPO, 118–121 (ukr).
5. Fedosiuk T. Formuvannia navychky svidomoho chytannia [Formation of the skill of conscious reading]. – Rezhym dostupu: <http://ukped.com/skarbnichka/5892-formuvannya-navychky-svidomoho-chytannia.html> (ukr).
6. Bohosviatska A. I. (2013). Bioadekvatnyi instrumentarii u dopomohu suchasnomu filolohu [Bio-adequate tools to help the modern philologist]. Zarubizhna literatura v shkolakh Ukrainy. – 5, 27–35 (ukr).
7. Sukhomlinskyi V. O. (1976) Vybrani tvory v piaty tomakh. – Т. 1 [Selected works in five volumes. V. 1]. – К. : Rad. Shkola, 654 (ukr).
8. 17 arhumentiv na koryst dytiachykh knyzhok [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bokmal.com.ua/people/17-arhumentiv-na-koryst-dytiachykh-knyzhok/> (ukr).

УДК 37.036.5

ORCID iD 0000-0002-6737-5005

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ
ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Ірина Звездка

Зміни життя в сучасному світі вимагають і змін мети та призначення сучасної освіти. Інтерактивні методи навчання нині є актуальним способом роботи педагога в будь-якому освітньому закладі. Адже ці методи, на відміну від традиційних, базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, при цьому основне значення надається взаємодії слухачів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим та менш втомлюваним для учасників. Крім того, взаємодія інтерактивних технологій із активацією творчих здібностей учнів є досить ефективною в навчальному процесі.

Автор статті вказує, що зацікавленість є ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних наслідків. Видатний педагог В. Сухомлинський вважав, що навчальний процес у сучасній школі повинен розвивати всемогутню радість пізнання. Лише тоді, коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнатися про нього більше. Ефективне навчання неможливе без активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей. Перед учителем постає проблема пошуку ефективних методик варіативних форм навчання школярів. Тому автор вважає, що такими методами є інтерактивні методи навчання.

Ключові слова: *інтерактивні технології, традиційні форми роботи, інновації, творчі здібності.*

THE DEVELOPMENT OF LEARNERS CREATIVITY AT THE UKRAINIAN LITERATURE LESSONS THROUGH INTERACTIVE TECHNOLOGIES ACCORDING TO VASYL SUKHOMLYNSKY IDEAS

Iryna Zvyozdka

New society have new requirements to education, one of them is preparation of people who are able to make decisions, solve problems by communication in new surroundings, to set up new relations in quickly changeable world. Activity, critical thinking, work, ability to adapt oneself to the swift change – these features of personality have become very important nowadays, and their development needs a new approach to studying. The reformation of Ukrainian education orients teachers from authoritarian teaching style to humanistic approach and to the methods which help to develop creativity. Besides, interaction and creativity are quite productive and energy-efficient methods in teaching.

The author of the article indicates that interest is an effective means of successful learning, a prerequisite for achieving positive consequences. Prominent teacher V. Sukhomlinsky believed that the educational process in the modern school should develop the all-powerful joy of knowing. Only when the child is interested in the material, will she want to know more about it. Effective learning is impossible without activation of cognitive activity, development of creative abilities. The teacher is faced with the problem of finding effective techniques for variant forms of schooling. Therefore, the author believes that such methods are interactive teaching methods.

Keywords: *interactive technologies, traditional forms of work, innovations, creative abilities.*

Постановка проблеми. Освіта – найпотужніша та найпотрібніша ланка повноцінного життя людини. Канула в минуле архаїчна формула «Я – учитель, ти – учень». На противагу їй зайняла тверді позиції формула успіху «Учитель + учні = партнери». Життя доводить, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей, задумів, нових підходів та рішень). Це людина, яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, умінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, умінням бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники. Щоб виховати саме таку особистість, важливо у своїй педагогічній практиці керуватися провідними ідеями В. Сухомлинського, упроваджувати їх у освітній процес.

XXI століття кидає виклик усьому, що нас оточує. Стрімко змінюється техніка і технології. Щоб не відчувати себе за бортом сучасного життя, устигнути за всіма новинками,

потрібно постійно вчитися. «Навчання» стає категорією, що супроводжує людину протягом усього життя.

«Навчання – найкраща у світі гра. Усі діти народжуються з таким переконанням і живуть з ним, доки ми не переконаєм їх, що це важка і непрємна праця,» – говорить Джаннет Вос, американський педагог [2, с. 96]. Учень, який приходить до школи, хоче вчитися, мислити, спостерігати, творити. Куди зникає той запал в очах, нестримне бажання дитини знати, уміти після навчання в першому класі? За нашими спостереженнями, серед природних суб'єктивних факторів: зниження рівня пізнавальної активності школярів, зміна провідного типу діяльності, велике значення відіграють і наслідки деяких поширених педагогічних стереотипів.

Зацікавленість є ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних наслідків. Видатний педагог В. Сухомлинський вважав, що навчальний процес у сучасній школі повинен розвивати всемогутню радість пізнання. Лише тоді, коли дитина зацікавиться матеріалом, у

неї виникне бажання дізнатися про нього більше. Ефективне навчання неможливе без активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей. Адже діти повинні засвоїти не тільки певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти зв'язок між поняттями теми, міркувати. А досягти цього можна лише засобами, які активізують творчі здібності. Тому постає проблема пошуку ефективних методик варіативних форм навчання школярів.

Ми вважаємо, що такими методами є інтерактивні методи навчання. Використання сучасних інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити.

Мета статті полягає в аналізі інтерактивних технологій навчання та доцільності їх використання для розвитку творчих здібностей школярів на уроках української словесності.

Шляхом дослідження цієї проблеми з теоретичного боку плануємо домогтися у своїй практиці диференціації, впливу на розвиток кожної дитини з урахуванням її інтересів, мотивів, системи цінностей; стимулювати розвиток здібностей кожної особистості в контексті ідей вітчизняного педагога В. О. Сухомлинського.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Творчість – це спосіб самовираження, саморегуляції людини, світобачення як засіб пізнання світу через творче сприйняття і практичне перетворення діяльності. Тому все більшого значення набуває розвиток таких властивостей особистості, які дають можливість творчо використати здобуті знання. Тому взаємодія інтерактивних технологій із активацією творчих здібностей учнів є досить ефективною в навчальному процесі, і це помітили чимало науковців.

Розглядаючи інтерактивні технології навчання як інноваційні й такі, що

сприяють розвиткові творчого мислення, треба пам'ятати, що будь-яка педагогічна технологія буде «мертвою», якщо не розглядати її як цілісну систему в єдності її компонентів і взаємозв'язків.

У педагогічній літературі описано чимало типів організацій навчання (за рівнем активності суб'єктів, залучення їх до продуктивної діяльності, дидактичною метою, способами організації тощо). У різні часи класифікацією методів навчання опікувалися: Є. Голант, М. Скаткін, І. Лернер, Б. Єсипов, М. Данилов, Ю. Бабанський. У роботі [7, с. 12] О. Пометун і Л. Пироженко доповнюють класифікацію методів навчання інтерактивними методами як різновидом активних, котрі, однак, мають свої закономірності та особливості.

Вітчизняні педагоги зазначають, що сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Класифікацію інтерактивних методів навчання у своїх роботах наводили: К. Баханов, Г. Волошина, Н. Коломієць, О. Комар, І. Луцик, О. Пехота, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, Т. Сердюк, П. Шевчук та інші. Однак сучасні науковці відмічають низку проблем [3, с. 125]: по-перше, ще досі не виявлено жодної повної класифікації інтерактивних методів навчання. По-друге, немає чіткого розмежування між інтерактивними та активними методами навчання, одні й ті ж види відносять як до

активних, так і до інтерактивних. Потретье, наявні класифікації інтерактивних методів навчання не відбивають такої особистісної функції, як самореалізація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гуманізація системи стосунків «учитель-учень», задоволення потреб дітей у спілкуванні та співпраці обумовлюють поєднання індивідуальних, групових і фронтальних видів роботи, адже саме через використання інтерактивних методик, зокрема через групові форми виконання завдань, роботу в парах у дітей формується позитивна мотивація до навчальної співпраці. На уроках учитель має можливість створювати такі умови взаємодії, які психологічно мотивують в учнів потребу висловлюватися щиро і безпосередньо. Таким чином, у школярів формується розгорнута навчальна діяльність шляхом оволодіння організаційними, логічно-мовленнєвими, пізнавальними і контрольно-оцінними вміннями і навичками, особистий досвід культури поведінки в соціальному та природному оточенні, співпраці в різних видах діяльності.

Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, у якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням розвивати світогляд, формувати характер, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву.

Головна риса інтерактивного навчання – використання власного досвіду учнями під час розв'язання проблемних питань. Їм надається максимальна свобода розумової діяльності під час побудови логічних ланцюгів.

Крім цього, у сучасних умовах

гуманізації й демократизації навчального процесу як ніколи актуальні дидактичні заповіді В. Сухомлинського. У книзі «Сто порад учителю» він писав: «Немає абстрактного учня. Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці...» [6, с. 56]. Завдання вчителя – допомогти учневі знайти себе в житті, пробудити чи розвинути в дитині те творче зернятко, яке є в кожному, бо закладене там природою.

Розвивати творчі здібності можна по-різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самостійно тренують свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, і вдосконалити їх, щоб вони стали творчими. Завдання вчителя – керувати процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

У контексті інноваційного навчання знання набувають дещо іншої форми, ніж у традиційній практиці. З використанням інтерактивних технологій учень одержує інформацію не у вигляді вже готової системи знань від педагога, а в процесі власної активності. Під час взаємодії на занятті з іншими учнями та вчителем учень опановує систему способів діяльності щодо себе, соціуму, світу взагалі, засвоює різні механізми пошуку знань в індивідуальній та колективній діяльності. На відміну від традиційного навчання, мета інтерактивного – створення умов для навчання, за яких учень сам буде відкривати, здобувати й конструювати знання та власну компетентність у різних галузях життя. Інтерактивне навчання спрямовує на формування ідейних, моральних переконань, у якому учень, зауважував В. Сухомлинський, «є не пасивним об'єктом, а активним борцем за те, що

утверджується в його душі» [4, с. 148].

Уроки української мови і літератури – це напружена, науково організована й результативна праця всіх учнів у співтворчості з учителем, яка розвиває творчі здібності школярів; сприяє здобуванню знань учнями самостійною роботою думки; диференціює та індивідуалізує процес навчання; стимулює роботу з додатковою літературою; розвиває аналітичне мислення, вміння робити узагальнення; формує в учнів навички самооцінки та самоконтролю своєї навчальної діяльності.

Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, що покладена в основу інтерактивних технологій навчання. Багато з них варті уваги сучасного педагога, який прагне дати якісний рівень знань, зробити урок цікавим, досягти максимального взаєморозуміння і співпраці між учителем та учнем.

У ході підготовки до уроку ми обов'язково, і чи не найперше, враховуємо ту модель, де уроком учитель лише керує, а творять урок самі учні; продумуємо систему логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від одного елемента до іншого. Адже ефективним буде той урок, на якому присутні глибокі теоретичні знання, ретельна підготовка, творчий підхід учителя.

Основними методами і прийомами інтерактивного навчання, спрямованого на розвиток творчих здібностей, є самостійна робота, проблемні та творчі завдання, запитання учнів до вчителя та навпаки. Використання інтерактивних технологій не є самоціллю, а лише засобом, який сприяє співробітництву на уроці. Це такі технології, як: «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, робота в малих групах, «Навчаючи – учусь», «Займи позицію», «Незакінчене речення».

Наприклад, інтерактивна технологія «Мікрофон» використовується найчастіше на етапі мотивації навчальної діяльності. Учні мають висловити власну думку про те, чого

вони очікують від уроку (що дізнатися, чого навчитися, що пригадати), виходячи з теми. У такий же спосіб проводиться етап підсумку уроку.

На нашу думку, підвищенню творчої діяльності учнів сприяють ігрові завдання. По-перше, такі завдання здебільшого є пошуковими. Вони ставлять учня перед необхідністю самостійно знаходити шляхи вирішення, а отже, розпізнавати, аналізувати мовні факти, зіставляти їх і формулювати висновки. А це розвиває творчі здібності школяра, увагу, ініціативність. По-друге, робота з ігровими завданнями створює позитивну мотивацію навчання, пробуджує бажання знати. По-третє, самостійно відкриваючи для себе певні мовні явища, учень отримує задоволення, упевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості. Цьому сприяє цілий спектр лінгвістичних ігор: кросворд, вікторина, аукціон, мовний конкурс, лінгвістична загадка, лінгвістична задача, «Ти – редактор», «Вірю – не вірю», «Найрозумніший», «Мовна дуель», «Останнє слово – за тобою», «Хто швидше», «Лінгвоестафета», «Ти – учитель» тощо.

Упровадження таких вправ дає змогу розв'язувати ряд завдань:

- пропонувати свою точку зору з позиції наукового знання, а не змушувати схилитися до запропонованої думки;
- розвивати критичне мислення школярів;
- навчити бачити помилки або логічні порушення у твердженнях інших учнів;
- уміти аргументувати власні думки, змінювати їх;
- диференціювати, індивідуалізувати процес навчання;
- розвивати аналітичне мислення учнів;
- формувати в них навички самооцінки, самоконтролю своєї навчальної діяльності;
- сприяти розвитку творчого мислення, культури спілкування, виховувати активну особистість, яка вмє бачити, ставити і вирішувати нестандартні проблеми;

- підсилювати уяву, що є потужним стимулом народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень, їх аналізу і синтезу, що в майбутньому відкриється основою інноваційного мислення і діяльності;
- сприяти психічному розвитку дітей;
- створювати успішну адаптацію учнів до сучасних соціально-економічних умов життя;
- забезпечувати цілісність педагогічного процесу, єдності навчання і виховання учнів;
- формувати потреби в знаннях, високих мотивів навчання і прагнення до самоосвіти.

Творчі, пізнавальні, інтелектуальні здібності, як і інші здібності людини, вимагають постійного тренування. Завдання вчителя – збудити здібності своїх учнів, виховувати в них сміливість думки і впевненість у тому, що вони розв'яжуть кожну задачу, у тому числі й творчого характеру. Саме з цією метою проводяться й нетрадиційні уроки: мовний турнір, брейн-ринг, урок-змагання, урок-подорож, урок-вікторина, урок-

дослідження, урок-лотерея, які зацікавлюють учнів і підвищують рівень творчої діяльності під час вивчення української мови і літератури.

Висновки. В. Сухомлинський стверджував, що за маленькою шкільною партою твориться народ. А творять його, у першу чергу, учителі української мови і літератури, «наставники думки, волі, духу людини» [4, с. 13], бо наука рідної мови, літератури – наука про найголовніше: про Батьківщину, рідну землю, її силу й красу, її минуле й майбутнє. Тому завдання вчителів-словесників – виховувати не лише конкурентно спроможного громадянина своєї держави, а найголовніше – творчу особистість. Гармонійне поєднання сучасних методик і технологій з провідними ідеями В. Сухомлинського, які не втрачають своєї актуальності навіть в епоху стрімкої технологізації суспільства, забезпечує високий рівень ефективності шкільного навчання в цілому і здійснює неабиякий позитивний вплив на розвиток творчих здібностей школярів зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин К. О. Педагогічна система В. Сухомлинського / К. Волошин // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка : педагогіка. – 2003. – № 11.
2. Драйден Г. Революція в навчанні / Гордон Драйден, Джаннет Вос ; переклад з англ. М. Олійник. – Львів : Літопис, 2005. – 542 с.
3. Малинович Л. М., Легендзевич Г. Я. Вплив інтерактивних технологій навчання на особистість майбутнього фахівця / Л. М. Малинович, Г. Я. Легендзевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 121–131.
4. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – Т. 4. – К., 1977 р.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибр. тв. : у 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С. 7–279.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа., 1988. – 310 с.
7. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, А. В. Пироженко ; ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – С. 8–24.

REFERENCES

1. Voloshyn K. O. (2003). Pedagoghichna systema V. Sukhomlynsjkogho [The pedagogical system of V. Sukhomlinsky]. Naukovi zapysky TDPU im. V. Ghnatjuka: pedagoghika, № 11 (ukr).
2. Drajden Gh. (2005). Revoljucija v navchanni [A revolution in learning]. Ghordon

Drajden, Dzhanet Vos ; pereklad z anghl. M. Olijnyk. Ljviv: Litopys, 542 (ukr).

3. Malynovych L. M., Leghendzevych Gh. Ja. (2014). Vplyv interaktyvnykh tekhnologij navchannja na osobystistj majbutnjogho fakhivcja [Influence of interactive training technologies on the personality of the future specialist]. Naukovyj visnyk Ljvivsjkogho derzhavnogho universytetu vnutrishnikh sprav, № 11, 121–131 (ukr).

4. Sukhomlins'kyj V. O. (1977). Pavlysjka serednja shkola [Paul's High School]. Vybrani tvory v 5 tomakh, T. 4. K., (ukr).

5. Sukhomlins'kyj V. O. (1977). Serce viddaju ditjam [I give my heart to the children]. Vybrani tvory v 5 tomakh, K.: Rad. shkola, T. 3., 7–279 (ukr).

6. Sukhomlins'kyj V. O. (1988). Sto porad uchytelevi [One hundred tips for the teacher]. K.: Rad. shkola, 310 (ukr).

7. O. I. Pometun, A. V. Pyrozhenko (2004). Suchasnyj urok. Interaktyvni tekhnologiji navchannja: nauково-metodychnyj posibnyk [Modern lesson. Interactive learning technologies: a scientific and methodological manual]. K.: A.S.K., 8–24 (ukr).

УДК 37.016.46

ORCID iD 0000-0002-2681-9028

ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ПЕРЕВІРКУ Й ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Любов Продан

Розкрито: сутність та роль оцінювання начальних досягнень учня в структурі діяльності особистості; вплив мотивів навчальної діяльності на ставлення до навчальної діяльності та її результатів; роль оцінки в індивідуальному підході до особистості учня в процесі навчання. Особистісно-орієнтований підхід до навчання та, відповідно, оцінювання навчальних досягнень учнів, формування в них навичок самоконтролю, самооцінки й самовиховання.

Переорієнтація шкільного навчання з інформаційно-репродуктивного процесу на творчий розвиток особистості учня, формування в нього основних здатностей-компетенцій потребують зміни підходів до оцінювання навчальних досягнень школярів, яке «має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач». Оцінка лише тоді стає стимулом, який спонукає до активної розумової праці, коли взаємини між учителем і учнем побудовані на взаємному довірі і доброзичливості.

Оцінювати знання – це насамперед уміти підмічати успіхи в навчанні, а для цього вчитель покликаний знайти правильний підхід до кожного учня, берегти вогник його допитливості, жадоби до знань.

Ключові слова: навчання, розвиток, оцінка, оцінювання, індивідуальний підхід, мотивація, готовність до навчальної діяльності, гуманізація освіти, розвиток творчості школяра, самоконтроль, самовиховання, самооцінка.

V. O. SUHOMLINSKY'S VIEWS ON VERIFICATION AND EVALUATION OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS

Lyubov Prodan

The article reveals: the essence and role of evaluation of student's educational achievements in the structure of personality activity; influence of motives of educational activity